

RESTAURAREA UNUI VAS DECORAT CU ȘERPI APLICAȚI ÎN RELIEF

EMANOIL PRIPON*

THE RESTORATION OF THE POT DECORATED WITH SNAKES IN RELIEF

REZUMAT: Reorganizarea expoziției de bază a Secției de Istorie „Vasile Lucăcel” din cadrul Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău a atras după sine și reevaluarea stării de conservare a întregului patrimoniu mobil ce urma să fie din nou expus. Printre artefactele etalate în vechea expoziție de bază figura și un splendid vas decorat cu șerpi aplicați în relief descoperit la Moigrad – Porolissum. În urma observațiilor macro și microscopice s-a constatat necesitatea unei noi intervenții de restaurare-conservare asupra vasului decorat cu șerpi aplicați în relief. Motivele majore care au stat la baza acestei decizii au fost fenomenul de îmbătrânire a liantului (pierderea proprietăților liantului utilizat pentru lipire) și friabilizarea materialului folosit la începutul anilor optzeci ai secolului trecut pentru completarea zonelor lacunare (gips). Prin reluarea procesului de restaurare-conservare a crater-ului decorat cu șerpi aplicați în relief, s-a conferit piesei viabilitate în timp și au fost puse mai bine în valoare calitățile estetice ale acestei descoperiri arheologice de excepție.

CUVINTE-CHEIE: conservare, înlăturarea depunerilor, restaurare ceramică, vas decorat cu șerpi aplicați în relief, Liber Pater.

SUMMARY: The reorganization of the base exhibition of the History Department „Vasile Lucăcel” within the County Museum of History and Art Zalău entailed also the conservation status of all mobile assets that would be again exhibited. Among the exhibited artifacts in the old permanent exhibition appeared a splendid vessel decorated with snakes in relief discovered at Moigrad – Porolissum. Following macro – and microscopic observations was found that a new restoration-conservation intervention of the vessel was needed. The main reasons behind this decision were the aging phenomenon of the binding agent (loss of binding properties) and the breakability of the material used at the beginning of the 1980s to fill the missing areas (gypsum). The resumption of the restoration-conservation process of the vessel decorated with snakes in relief gave the artifact viability in time and emphasized the esthetic qualities of this exceptional finding.

KEYWORDS: conservation, pottery restoration, removing deposits, vessel decorated with snakes in relief, Liber Pater.

Reamenajarea expoziției de bază a Secției de Istorie „Vasile Lucăcel” din cadrul Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău¹, a atras după sine și reevaluarea stării de conservare a întregului patrimoniu mobil ce urma să fie expus. Astfel, toate artefactele, indiferent de natura suportului de constituție (anorganic sau organic) au fost minuțios examinate pentru a corespunde pe deplin cerințelor de etalare.

Printre artefactele prezentate în vechea expoziție de bază figura și un splendid vas decorat cu șerpi aplicați în relief, descoperit la Moigrad – Porolissum (Terasa Sanctuarelor: templul lui Liber Pater) în primii

* Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău, județul Sălaj, emanoilprapon@yahoo.com

¹ În intervalul 2010–2014, Secția de Istorie „Vasile Lucăcel” a fost închisă deoarece clădirea a intrat într-un amplu proces de reabilitare inițiat prin proiectul cu finanțare europeană „Restaurarea patrimoniului istoric și cultural al Consiliului Județean Sălaj – clădirile Centrului Militar Județean, Muzeul de Istorie Zalău și Galeria de Artă Ioan Sima”. La încheiere lucrărilor de reabilitare a clădirii secției de istorie, printr-un alt proiect, finanțat de această dată numai de către Consiliul Județean Sălaj, proiect intitulat „Amenajarea expoziției permanente a MJIAZ prin reconstituiri istorico-tematice” a fost reorganizată și reamenajată expoziția de bază, redeschisă publicului vizitator la jumătatea lunii mai 2014.

anii de la debutul cercetării arheologice sistematice din acest sit². Dat fiind importanța descoperirii – deși numeroase ca tip de artefact în Dacia romană, există însă puține vase de acest tip întregi sau întregibile³ – la scurt timp după aducerea la lumina zilei piesa a intrat în procesul de restaurare-conservare⁴ iar mai apoi a fost valorificată din punct de vedere științific prin publicare⁵ și etalare în expoziția cu caracter permanent a Muzeului Județean de Istorie și Artă din Zalău.

În urma observațiilor macro și microscopice s-a constatat necesitatea unei noi intervenții de restaurare-conservare asupra vasului decorat cu șerpi aplicați în relief. Motivele majore care au stat la baza acestei decizii au fost fenomenul de îmbătrânire al liantului (pierderea proprietăților liantului utilizat pentru lipire) și friabilizarea materialului folosit la începutul anilor optzeci ai secolului trecut pentru completarea zonelor lacunare (gips). Reîntregirea formei vasului la începutul anilor optzeci, nu a fost precedată de operațiunea de înlăturare a depunerilor din mediul de zacere, cu excepția depunerilor humice. Ca atare, unele fragmente ceramice prezentau depuneri de carbonați. Prezența depunerilor silicaticice și calcaroase pe suprafața interioară și exterioară a unora dintre fragmentele ceramice, dar în special pe zonele de ruptură a biscuitului (în zona de îmbinare a unor fragmente ceramice) a reclamat necesitatea aplicării unui tratament chimic. Acest inconvenient nu a fost doar unul de natură estetică ci și-a pus amprenta și asupra operațiunilor de asamblarea și lipire a fragmentelor ceramice, realizate din acest motiv defectuos pe alocuri. Completarea zonelor lacunare la vremea respectivă nu a vizat integrarea cromatică a materialului de completare și nici refacerea în zonele completate a elementelor de decor aplicat sau incizat, cu excepția unuia dintre șerpii de pe toarta și porțiunea de buză lipsă.

Analiza în detaliu a fragmentelor ceramice a evidențiat faptul că acestea au o densitate excepțională, pasta este omogenă (cu degresant foarte fin), foarte bine arse oxidant, de culoare gălbui-cărămizie, angobate. Unele dintre fragmente prezentau urme de ardere secundară.

Operațiunile de restaurare și conservare au decurs după următorul algoritm:

- imersia fragmentelor ceramice în apă distilată pentru saturare.
- imersia repetată a fragmentelor ceramice în baie de EDTA (*Complexon III*), urmată de perieri sub jet de apă și intervenții mecanice cu instrumente de detartraj până la înlăturarea totală a depunerilor⁶ și a vechilor urme de lipitură (Foto 1 – Foto 2).
- spălare/„neutralizare” sub jet de apă.
- uscarea liberă la temperatura camerei.
- asamblarea și lipirea fragmentelor ceramice cu *poliacetat de vinil* fără plastifiant.
- completare zonelor lacunare cu *ipsos de modelaj* colorat în masă.
- refacerea decorului incizat și aplicat.
- uscarea liberă la temperatura camerei.
- conservare finală prin pensulare cu *lac nitro-celulozic* incolor.

Prin complexitatea operațiunilor de restaurare (sau mai bine zis de re-restaurare) “vasul cu șerpi” – cum este cunoscut în limbaj colocvial, a oferit un adevărat regal restauratorului, piesa trecând prin aproape toate fazele procesului tehnologic tipic pentru ceramica arheologică: de la intervenții mecanice la tratamente chimice pentru înlăturarea urmelor de zacere în sol, de la operațiuni de completare a zonelor lacunare la intervenții de refacere a decorului aplicat și incizat⁷. Completarea zonelor lacunare și în special refacerea decorului pierdut (poate datorită unor accidente de epocă, a unor erori tehnologice sau a condițiilor de zacere din sol), s-a transformat, în anumite etape de lucru într-o adevărată provocare. Astfel, după asamblarea tuturor fragmentelor ceramice s-a constatat existența unui profil complet al vasului de tip *crater*, cu

² Chirilă et alii 1980, p. 81–100.

³ Rusu-Bolindeț 2007, p. 362–364 (cu întreaga bibliografie).

⁴ Matei 1982, p. 18 (vezi nota 9).

⁵ *Ibidem*, p. 17–22.

⁶ Ciugudean 2001, p. 38–39.

⁷ Plenderleith, Werner 1981, p. 506–510.

Astăzi, vasul decorat cu șerpi aplicați în relief constituie unul dintre artefactele de excepție din expoziția de bază Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău, etalate în segmentul expozițional dedicat manifestărilor cultice de la *Porolissum*.

E. Chirilă et al. 1980	E. Chirilă, N. Gudea, Al. V. Matei, V. Lucăcel, <i>Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice de la Moigrad (Porolissum) din anii 1977–1979</i> , în <i>Acta MP</i> , IV, 1980, p. 81–100.
Ciugudean 2001	H. Ciugudean, <i>Conservarea preventivă a materialelor arheologice cu suport anorganic</i> , Alba Iulia, Editura UAB (Seria Didactica), 2001.
Matei 1982	Al. V. Matei, <i>Vasul decorat cu șerpi descoperit la Porolissum (Terasa Sanctuarelor)</i> , în <i>Acta MP</i> , VI, 1982, p. 17–22.
Plenderleith, Werner 1981	H. G. Plenderleith, A.E. A. Werner, <i>Conservarea antichitatilor și a operelor de artă. Partea a III-a: Siliciul și materialele legate de acesta – exemplar dactilografiat</i> , 1981 (titlul original: <i>The Conservation of Antiquities and Works of Art</i> , Oxford University Press, London, 1971).
Pripon 2014	E. Pripon, <i>Vas decorat cu șerpi/Decorated pot with snakes</i> , în <i>Salonul Național de Restaurare/The National Exhibition of Restoration</i> (coord./eds. Adela Gabriela Dumitru), Craiova, 2014, p. 14.
Rusu–Bolindeț 2007	V. Rusu–Bolindeț, <i>Ceramica romană de la Napoca: contribuții la studiul ceramicii din Dacia romană</i> , Cluj-Napoca, Editura Mega, 2007.

Acta MP *Acta Musei Porolissensis, Zalău, Romania*

Picture 1–2. Pot decorated with snakes in relief after removing deposits.
Picture 3. Pot decorated with snakes in relief in during restoration.
Picture 4. Pot decorated with snakes in relief after restoration.

⁹ Pripon 2014, p. 14.

Foto 1. Vas decorat cu șerpi aplicați în relief – după înlăturarea depunerilor de pe suprafața exterioară a fragmentelor ceramice.

Foto 2. Vas decorat cu șerpi aplicați în relief – după înlăturarea depunerilor de pe suprafața interioară a fragmentelor ceramice.

Foto 3. Vas decorat cu șerpi aplicați în relief – în timpul restaurării.

Foto 4. Vas decorat cu șerpi aplicați în relief – după restaurare (completarea zonelor lacunare și refacerea decorului).